DOSYA NO : 115

Osman SEZGİN[1] | UGSAM Araştırmacısı | NİSAN 2021

BİR UMUT YOLCULUĞU : GÖÇ

Son yıllarda uluslararası bazda insan hakları gündeminin bir numaralı maddesi olan göç; mutlak anlamda ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret şeklinde tanımlanmaktadır.[2] Söz konusu ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerin hepsi; aslında içinde bir umudu barındırır. "Zorlamaya dayalı iskânlar vs. dışarıda bırakıldığında" Zorla göç de buna dahildir; insanlar bu çeşit bir göçü aslı itibariyle bir rahatlık umuduyla gerçekleştirirler.

Göçün iç-dış, geçici-sürekli gibi farklı sınıflandırmaları bulunmakla birlikte daha çok öne çıkan nedenlerine göre sınıflandırılmasında zorunlu ve gönüllü göç olmak üzere iki türü vardır. Zorunlu göç; afet, savaş vb. gibi etkenlerden kaynaklanır ve sosyal, ekonomik ve siyasal yönlerden ciddi problemlere yol açabilir. Gönüllü göç ise daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak amacıyla geçici veya kalıcı olarak gerçekleştirilir ve olumsuz etkileri zorunlu göçe göre ikinci planda kalır.

---

[1] *Meram Tahir Büyükkörükçü Anadolu İmam Hatip Lisesi, osmansezgin2003@gmail.com*

[2] *göç ne demek TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr)*

Toplumbilimciler, nedenleri, araçları, nasıllıkları ve sonuçları gibi farklı unsurları göz önüne alarak göç hakkında çeşitli kuramlar geliştirmiş ve bu konuda hâlen geliştirilip ilerletilmeyi bekleyen akademik birikim elde etmişlerdir. Tarihçiler için de göç konusu büyük önem taşımakta ve çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Bunların yanında ekonomi, antropoloji, uluslararası ilişkiler, sosyoloji vb. bilim ve alanlarda da göç olgusu farklı bakış açıları ve yönlerle incelenir.

Göç olgusu, insanlık tarihinde çok önemli bir etken ve toplumsal fıtrattan doğan bir gerçek olarak yerini almıştır. Zaten kendi hayatları da bir yolculuk ve göçten ibaret olan insanların göçleri, tarihsel anlamda yerine göre savaşlardan daha fazla önem taşımaktadır. Sözgelimi 16 yüzyıl önceki Kavimler Göçü, siyasi ve etnik anlamda günümüz Avrupa'sının temelini oluşturmuştur.

Göç tarihi başlı başına bir konu teşkil ettiği için tarihe damga vurmuş göç hareketlerinden bazılarını anmakla yetinelim: İsrailoğullarının Mısır'dan kaçışı, Kavimler Göçü, Müslümanların hicreti, Türklerin Anadolu ve batıdaki bölgelere göçü, Afrikalı kölelerin Amerika kıtasına iskân edilmesi, Avrupalıların Amerika kıtasına göçü, dünya genelinde kırdan kente yapılan göçler ve içinde bulunduğumuz zamanda iltica olgusunun evrensel insan hakları sorunları arasında üst sıralara yükselmesine neden olan, savaş ve afetlerin neden olduğu göçler.

Günümüz itibariyle kamuoyunda göç kavramı hem olumlu hem olumsuz anlamlarıyla anlaşılırken göçmen sözcüğü kökeninin aksine yalnızca olumsuz anlamına (sığınmacı, mülteci) indirgenmiş ve genel olarak göçün algılanmasında bir değişme yaşanmıştır. Böylece sığınmacılık kavramı, göç başlığı altındaki ele alınması kaçınılmaz olan başlıklardan birisi olmuştur.

Özellikle teknolojinin geliştiği yıllardan itibaren savaşlardan mağlup çıkan taraf sivil halk olmuştur. Aynı dönemde kapitalizmin yeryüzünde egemenliğini ilan etmesi ve akabinde gelir eşitsizliğinin doruğa çıkmasıyla da gelirin az olduğu bölgelerdeki halklar gelirin fazla olduğu yerlere bir umutla sığınmış, bu da gelişmiş ülkelerle geri kalmış ülkeler arasında bir krize neden olmuştur. Sonuçta olan yine masum sivillere olmuş, sığınmacı çocukların cesetleri kıyıya vurmuştur.

Özetle göçün tezahürleri tarih boyunca değişik olmuş, ancak etkilerinin derinliğinde bir değişiklik olmamıştır.

Başlıca Nedenleri

Modern zamandan önceki göçlerin nedenleri genel olarak kıtlık, doğal afetler, savaşlar ya da göçebe yaşam gibi belli başlı birkaç nedenden oluşmaktadır. Bu dönemlerde; yaşamsal ihtiyaçların karşılanması şimdiki zamana göre daha meşakkatli olduğu için yer değiştirip ihtiyaçları daha kolay karşılama umuduyla göç etmek çok doğaldır ve zaten göç çoğu zaman bunun için yapılmaktadır.

Günümüzde ise gerçekleşen göçlerin nedenlerini çoğunlukla, mevcut sistemin doğurmuş olduğu siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel vb. nedenler oluşturmaktadır. Bu nedenler niteliklerine göre kısaca şu şekilde ifade edilebilir:

İtici Nedenler

- Olumsuz ekonomik koşullar
- İşsizlik ve iş imkanlarının azlığı
- Savaşlar ve bunlara bağlı olarak çıkan sorunlar
- Tarım alanlarının yetersiz kalması veya veriminin düşmesi
- Ülke sınırlarının değişmesi
- Terör olayları
- Can ve mal güvenliğinin olmaması
- Mübadele anlaşmaları
- İnsani hak ve özgürlüklerden mahrum olmak
- Mezhepsel ve dini baskılar
- Siyasi ve toplumsal kutuplaşma
- Hızlı nüfus artışı
- Siyasi baskılar ve istikrarsızlıklar
- Yetersiz eğitim, sağlık, kamu hizmetleri
- Doğal âfetler ve zorlu iklim şartları

Çekici Nedenler

- Kentlerdeki/gelişmiş ülkelerdeki iş imkânları
- Hasat dönemlerinde mevsimlik işçiye duyulan ihtiyaç
- Refah ve mutlu bir gelecek beklentisi
- Kentlerde/gelişmiş ülkelerde sosyo-kültürel gelişmişlik ve yaşam kalitesinin yüksek olması
- Akrabalık bağları

Görüldüğü üzere bu nedenlerin oluşmasında çoğunlukla ekonomik kaygılar ve gelir dengesizliğinin tesiri görülmektedir.

Yol Açtığı Olumlu ve Olumsuz Sonuçlar

Geniş anlamıyla göçün farklı yönlerden hem olumlu hem de olumsuz etki ve sonuçları bulunmaktadır. Göçün asıl önemi bu sonuçlarda ortaya çıkmaktadır. Bunlar, göç eden bireyler ve ülkelerini etkilediği kadar göç edilen bölge ve ülkeyi de etkilemektedir. Sonuçlar her ne kadar göçün iç ya da dış nitelikli olmasına göre değişmekteyse de genel olarak iki yönden değerlendirilebilir:

Göç Veren Bölge/Ülke Açısından Sonuçları

- Nüfus miktarı, iş gücü ve işsizlik azalır.
- Genç erkekler genellikle daha fazla göç ettiği için kadın ve yaşlıların nüfustaki oranı artar.
- İşçi döviz girdileri artar.
- İş ve kaynaklar üzerindeki yük azalır.
- Göçmenler dönüş yaptığında kültürel anlamda yenilikler görülür.
- Beyin göçü meydana geldiği takdirde ülke/bölge bilimsel ve kültürel anlamda geri kalır.

Göç Eden Birey Açısından Sonuçları

- Göçtüğü yere uyum sağlamakta zorlanabilir.
- Değerlerinden uzaklaşmaya başlar.
- Farklı kültürlerle tanışır ve belli oranda bunları benimser.
- Asimile olabilir.
- İş imkânları bulamayabilir.
- Irkçılık gibi olumsuz muamelelerle karşılaşabilir.
- Psikolojik açıdan olumsuz etkilenebilir.[3]
- Beden sağlığı olumsuz etkilenebilir.
- Göç eden bireyler arasında çocuk işçiliği artar.

Göç Alan Bölge/Ülke Açısından Sonuçları

- Nüfus ve iş gücünde artış yaşanır.
- Nüfus dağılımında dengesizlikler görülebilir.
- İşsizlik oranında artışlar görülebilir.
- Çoğu zaman göçmenlerin varlığı yerel halkı rahatsız eder.
- Göçmenler için sağlık, barınma, eğitim gibi konularda hizmetler sunulması gerekir.
- Siyasi iktidarlar etkili çözümler üretmek zorundadırlar.
- Çarpık ve düzensiz kentleşme görülür.
- Kamu harcamaları artar.
- Vergiler artabilir.
- Konut fiyatları ve kiralarda artış yaşanabilir.
- Altyapı hizmetleri yetersiz kalır.
- Konut yetersizliği ve gecekondulaşma görülür.
- Çevre sorunlarına yol açabilir.
- Yaşam kalitesi düşebilir.
- Göçülen ülkenin ekonomisini olumsuz etkileyebilir.
- Suç oranları artabilir.

---

[3] AKINCI, Buket vd., Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 58-83 (2015). https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/648019

Ayrıca karşılıklı kültürel etkileşimin meydana gelmesi, ekonomik ve siyasi ilişkilerde olumlu ya da olumsuz yönde gelişme de her üç taraf için geçerli sayılabilecek sonuçlardır. Aynı şekilde transit ülkeler de (göçmenlerin geçiş noktası olan ülkeler) göç olgusundan oldukça etkilenirler.

Göç İle İlgili Son İstatistik Durum[4]

Her bir ülkenin iç göçlerini dahil etmek, göç istatistiklerinin işlevlerini azaltabileceği için sadece uluslararası göç verilerine bakılırsa; 2019 yılı itibariyle dünyada 272 milyon göçmen (dünya nüfusunun %3,5'i) bulunuyor. Bu oran dahilinde erkekler ve kadınların payı birbirine yakınken bu göçmenlerin %74'ü çalışma çağında (20-65 yaş arası) bulunuyor.

En çok göç veren ülkelerin başında 17,5 milyon ile Hindistan gelirken, onu Meksika ve Çin takip ediyor. Göçlerde en çok tercih edilen ülkeler ise sırasıyla ABD (50,7 milyon), Almanya ve Suudi Arabistan oldu.

Aynı verilere göre dünyada; mülteci nüfusu 25,9 milyonu, ülkesinde yerinden edilenlerin sayısı 41 milyonu aşmış durumda. En çok mülteci barındıran ülkeler Türkiye (3,7 milyon) ve Kolombiya (1,8 milyon)[5] iken; yerinden edilenlerin en fazla olduğu ülkelerse sırasıyla Suriye, Kolombiya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti. Uluslararası literatürde göçmen, mülteci, sığınmacı gibi kavramlardan her birinin birbirinden farklı tanımları olduğunu ve en kapsamlısının "göçmen" kavramı olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Çözüm Yolları ve Sonuç

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Elbette göç olgusunu ortadan kaldırmak mümkün değildir. Ancak çeşitli politikalar yürüterek her türlü göçün olumsuz etkilerini ve zorunlu olarak meydana gelen göçleri en aza indirmek mümkündür.

Teorik anlamda bir çözüm arayışına girilecek olursa; öncelikle bizatihi göçler azaltılmalı, bu da göçe neden olan etmenleri asgari düzeye indirerek sağlanmalıdır. Ancak önlemlere rağmen olumsuz nitelikli göçler gerçekleşirse -ki bu kaçınılmazdır-, bu göçlerin gerek göçmenler üzerinde gerekse kaynak ve hedef ülkeler üzerinde neden olabileceği olumsuz etkileri en aza indirilmeye çalışılmalıdır. Çözümün özeti bu şekildedir fakat bütün bu çözüm çabalarının pratik yönünü göçün niteliği ve taraflar belirleyecektir. Ayrıca bu çözüm aşamalarında unutulmamalıdır ki göç, insanlık için kaçınılmaz ve istemsiz olarak vaki olan bir olgudur; bu yüzden bu konuda insani bir tavır sergilenmelidir.

---

[4] *Veriler BM Uluslararası Göç Örgütü 2020 Dünya Göç Raporu'ndan alınmıştır. Gerçekleri yansıtıp yansıtmadığı okuyucu yorumlarına bırakılmıştır.*
https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-1.pdf
https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-2.pdf
https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-3.pdf

[5] *UNHCR - Refugee Statistics*

Pratik bir örnek vermek ve daha işlevli çözümler ortaya koyabilmek açısından göç konusu; önce Müslümanlar, sonra da Türkiye özelinde değerlendirilebilir. Göç konusu Müslümanlar ile yakından alakalıdır ve uluslararası sahada göçmen algısının Müslümanlarla ne denli ilişkili olduğu bilinmektedir. Müslümanlar bu konuda ekonomik bakımdan aciz olsalar da Asr-ı Saadet'in dayanışma ve fedakarlık ruhuna döndükleri zaman başarılı olacaklardır ve Akdenizlerde bundan böyle 'Aylanlar' sahillere vurmayacaktır. Türkiye de bu ruhu gerçekten ortaya koymuş, kendi sorunlarını bir kenara koyarak Suriyeli muhacirlere Ensarlık rolü üstlenmiştir. Bundan sonraki süreç Türk ve Suriyeli toplumu açısından bir miktar sancılı geçmekteyse de buradan anlaşılır ki göçün çözümlerinden en önemlisi dayanışma ve fedakarlıktır. Unutulmamalı ki göçmenlere ayrılan uluslararası fonlar onların sadece karınlarını doyurmakta; psikolojik yönden aç bırakmaktadır.

Kaynaklar

1. ORAL, Belgin, ÇETİNKAYA, Fevziye, Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları, Türkiye Klinikleri J Public Health, cilt.3, 1-8. (2017).
2. ŞEN, Mustafa, Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi, Çalışma ve Toplum Dergisi, 40(1), 231-256 (2014).
3. ÜNSAL, Ayşe, Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri, S.Ü. Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 18, ss. 50-61 (2019).
4. YILMAZ, Abdurrahman, Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri. Journal of Turkish Studies (2014).
5. Göç Nedir (arcgis.com)
6. https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zkg82hv/revision/5